

Universitetsopgave i Græsk tekstanalyse skrevet af Chresteria Jakobsen:

**Plutarchs portræt
af Alexander den Store
og skildringen af hans moder Olympias**

Problemformulering:

Eksaminator: Marianne Pade

Tekst: Plutarch, Alexander §§ 1-3. §§ 2.4-9 oversættes.
I diskussionen af stykket lægges særlig vægt på Olympias-skikkelsen.

Juni 2001

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. Indledning	2
2. Oversættelse af §§2.4-9 (ὁ δὲ Φίλιππος – τοὺς ἄνδρας)	
2.1 Oversættelse	2
2.2 Bemærkninger til oversættelsen	3
3. Indledning til analysen af §§1-3	
3.1 Enkelte sproglige og stilistiske bemærkninger	4
3.2 Mål og afgrænsning for analysen	5
4. Analyse og diskussion af §§1-3	
4.1 §1: Biografi-genren, Plutarchs metode og dens betydning for §§2-3	6
4.2 §§2-3: Olympias-skikkelsen og den mytiske fremstilling	8
4.3 Alexanders guddommelighed og Plutarchs formål med §§2-3	13
4.4 Plutarchs forhold til Olympias og de mytologiske aspekter i §§2-3	16
Bibliografi	18

1. INDLEDNING

Denne opgave er en behandling af Plutarchs Alexander-biografi §§1-3. Tekststykket indeholder to forskellige temaer: I §1 beskriver Plutarch den aktuelle genre, biografien, der modstilles historieskrivningen, og gør rede for sin metode. Med §§2-3 indledes selve biografien i form af baggrunden for Alexander den Store: hans genealogi og myterne omkring hans undfangelse og fødsel. (Fra og med §4 skildres Alexander selv.) Det meste af beskrivelsen er centreret omkring hans moder Olympias, og hun vil da også få særlig opmærksomhed i analysen og diskussionen af tekststykket.

Det store og komplicerede spørgsmål om Plutarchs kildemateriale, metode og historiske værdi (set fra den moderne historikers synsvinkel) vil kun blive berørt i det omfang, det er strengt relevant for gennemgangen af §§1-3. Da beretningen om Olympias og Alexanders guddommelige herkomst nærmere hører ind under diskussionen af det mytiske materiale i antikkens historieskrivning, er det dette mytiske aspekt, der i den følgende fremstilling vil blive lagt vægt på.

Efter en oversættelse af §§2.4-9 med efterfølgende sproglige bemærkninger vil §§1-3 således blive analyseret og diskuteret.¹

2. OVERSÆTTELSE AF §2.4-9 (ὁ δὲ Φίλιππος – τοὺς ἄνδρας)

2.1 OVERSÆTTELSE

Philip derimod drømte et stykke tid efter brylluppet, at han selv satte et segl på sin hustrus mave. Indgravningen på seglet forestillede en løve, mente han. Mens de øvrige sandsigere tolkede drømmesynet negativt ud fra den overbevisning, at Philip skulle holde skarpere øje med sine ægteskabelige forhold, sagde Aristander fra Telmessos, at kvinden var gravid; at intet tomt jo bliver forseglet, og at hun var gravid med et barn, der af natur var vildt og modigt som en løve. Imidlertid blev også en slange engang set ligge udstrakt tæt op ad den sovende Olympias; og det var dette, siger man, der mest af alt kølnede Philips begær og hengivenhed, således at han kun sjældent havde

¹ Til såvel oversættelse som undersøgelse er anvendt den af Lindskog & Ziegler udgivne, men af Ziegler 2. reviderede Teubner-udgave af teksten fra 1968 (som er 2.-udgaven af den kopierede tekst på den udleverede opgave). Når der i det følgende refereres til de græske gloser, bibeholdes tekstens former så vidt muligt.

sex med hende, hvad enten det skyldtes, at han frygtede at blive offer for sin hustrus magiske kræfter og trylledrikke, eller han skyede omgangen med hende, fordi han mente, at hun delte seng med et højere væsen. Der fortælles imidlertid en anden historie om disse anliggender, nemlig at alle landets kvinder, der lige siden gamle dage har hengivet sig til de orphiske riter og mysterierne omkring Dionysos – hvorfor de både har fået tilnavnet klodoner og mimalloner – udfører mange religiøse handlinger, som har lighed med dem, der udføres af de edoniske kvinder og de thrakiske kvinder omkring Haimos-bjerget. Fra sidstnævnte formodes også udtrykket *threskeuein* at stamme, der bruges om outrerede og overdrevne religiøse handlinger. Men Olympias især, som mere end de andre tragtede efter disse besættelsestilstande og på mere utæmmelig vis hensatte sig i guddommeligt vanvid, plejede på bjergturene at medbringe store, tamme slanger, der forskrækkede mændene ved ofte at dukke frem fra vedbenden og mysterie-kurvene og sno sig omkring kvindernes thyrsos-stave og kranse.

2.2 BEMÆRKNINGER TIL OVERSÆTTELSEN

Rækken af religionstekniske termer i §§2.7-9 udgør det største problem i forbindelse med oversættelsen af §§2.4-9, herunder især verbet *θησκεύειν* i §2.8.² Det vil føre for vidt at behandle alle disse termer enkeltvis, hvorfor jeg blot vil knytte et par bemærkninger til de vanskeligste.

Verbet *θησκεύειν* er et eksempel på en af Plutarchs mange etymologier, som han gerne anvender i forbindelse med religiøse eller mytiske emner. Betydningen er "udføre ritualer (som er voldsomme), eventuelt i form af tilbedelse af en gud eller guder", men Plutarch foreslår, at verbet er afledt af *Θρησσαι*, "thrakerkvinder", pga. deres særligt ivrige deltagelse i de orgiastiske Dionysos-riter.³ Ordet er meget svært at oversætte til dansk, således at den folkeetymologiske oprindelse kan indeholdes i oversættelsen af den religionstekniske term (det ville svare til det uforståelige "at gå thraker-gang" el. lign.), hvorfor jeg har valgt at lade det stå transskriberet i oversættelsen.

Også benævnelserne "klodoner og mimalloner" har jeg blot gengivet i en transskriberet, fordansket form, da der er tale om betegnelser, hvis betydninger ydermere er usikre. Hesychios

² Disse andre termer er (som de står i teksten): τοῖς Ὀρφικοῖς, τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον ὀργιασμοῖς, Κλώδωνες, Μιμαλλόνες, ταῖς κατακόροις καὶ περιέργοις ἱερουργίαις, τὰς κατοχάς, τοὺς ἐνθουσιασμοὺς, τοῖς θιάσοις, τῶν μυστικῶν λίκνων, τοῖς θύρσοις.

³ For den videnskabelige etymologi, jvf. Frisk og Chantraine. Frisk refererer dog til den hos Plutarch anvendte etymologi. For en gennemgang af Plutarchs mange etymologier, cf. Strobach (1997). *θησκεύειν* står opført p. 189.

gloserer førstnævnte ord med det efterfølgende (s.v. Κλώδωνας) og anfører også μαινάδας og βόκχας som betydninger.⁴

περιέργοις i §2.8 oversætter LSJ med "superstitious", men jeg har valgt snarere at lægge vægt på det overdrevne i udtrykket frem for den mere vurderende oversættelse "overtroisk". Dette synes også at passe bedre til κατακόροις. At de to verber på denne måde betyder næsten det samme, kan forklares ud fra netop en tendens hertil i Plutarchs sprog (jvf. næste afsnit, 3.1). Oversættelsen af τοῖς θιάσοις i §2.9 med "på bjergturene" er foretaget vel vidende, at betegnelsen også gælder selve de grupper, der foretog sådanne riter i det fri.

De to forskellige ord for "slange", δράκων (2.6) og ὄφεις (2.9), skelner jeg ikke imellem på dansk, da det er sandsynligt, at de for Plutarch selv er udtryk for hans trang til *variatio* (jvf. også note 23). Der synes dog at være den forskel, at δράκων oftest betegner en slange af en vis størrelse, men det udlignes ved adjektivet μεγάλους, der lægger sig til ὄφεις.

På trods af, at dobbelt-biografien Alexander – Cæsar ikke er indeholdt i de to ældste og bedste codd. S^g og S, opviser §§2.4-9 ingen større tekstkritiske vanskeligheder. Teksten er hovedsagelig baseret på Paris-codd. Dog skal det bemærkes, at jeg ikke er enig i Zieglers konjektur til linie 16, idet gentagelsen af καὶ κύειν synes nødvendig efter den generelle, parentetiske bemærkning fra Aristander. Gentagelser er desuden et gængs træk hos Plutarch.

3. INDLEDNING TIL ANALYSEN AF §§1-3

3.1 ENKELTE SPROGLIGE OG STILISTISKE BEMÆRKNINGER

Da sproglige overvejelser vil blive inddraget de steder i analysen, hvor de er relevante, skal der her kun bemærkes meget få generelle træk ved Plutarchs sprog og stil, som kan være af nytte for analysen.

Plutarch er ikke påvirket af sin tid fremherskende atticisme, men hans litterære koine indeholder i sig selv en stor attisk påvirkning, og vokabularet er større end andre koine-forfatters (det rækker endog af og til også ud over det almindelige for klassisk attisk prosa), muligvis pga. hans store belæsthed, som også indholdet vidner om.

⁴ Kun Chantraine anfører Κλώδωνες. Μιμαλλόνες anføres hverken hos Frisk eller Chantraine, men ordets forekomster opremses i Pfeiffers kommentar til Kallimachos fr. 503 (I, p. 371).

Som det er karakteristisk for tiden efter 300 f.v.t., kan man iagttage begrænset variation i de forbindende partikler. §§2-3's hyppigst anvendte er δέ, γάρ og οὐν. §2.1 indledes med asyndeton, hvilket må skyldes skiftet i emne mellem §1 og §2. Sådanne asyndetiske overgange er, som det ses i starten af §2.8, §3.6 og §3.9, almindelige hos Plutarch ved relative pronomener.⁵

Stilmæssigt karakteriseres Plutarch af stor *variatio*. Sætningernes form og længde varierer meget, men ofte ses lange perioder med mange participier. Den store ord-rigdom udmøntes i tendensen til at anvende flere ord ad gangen med næsten ens betydning, f.eks. adjektiverne i §2.8. At Plutarch er meget bevidst om sit sprog og omhyggeligt former det, viser den meget grundigt udarbejdede §1.2, hvor også hans glæde ved at udtrykke sig i modsætninger er tydelig (jvf. analysens afsnit 4.1).⁶

3.2 MÅL OG AFGRÆNSNING FOR ANALYSEN

I forhold til den omfangsrige moderne litteratur om Alexander er der kun skrevet en smule om Olympias. Kildemæssigt optræder hun altid i forbindelse med Philip og Alexander og indgår således i den antikke litteratur som en bi-figur i skildringen af disse – hendes eksistensberettigelse i kilderne er som Alexanders moder.⁷ Hertil kommer, at disse så godt som alle fremstiller hende i et negativt lys.⁸

Det er ikke målet med denne analyse at foretage en kronologisk gennemgang af Olympias' liv, men derimod på grundlag af Plutarchs beskrivelse i §§2-3 at give en karakteristik af kvinden på dette tidlige tidspunkt af hendes liv og behandle de aspekter, som er tilknyttet: Olympias' status som kvinde, den negative behandling af hende og kvinders forhold til de orgiastiske kulturer (4.2). Som nævnt er det desuden væsentligt at søge at fastslå hendes og den mytiske skildrings rolle for den videre beskrivelse af Alexander, særlig i forbindelse med dennes guddommelighed (4.3). I denne

⁵ To eksempler på undtagelser fra hans strenge regel om at undgå hiat kan iagttages i §2.2 (τῇ Ὀλυμπιάδι) og §3.7 (τῇ Ἀσίᾳ) – begge i forbindelse med egennavne, hvor det tillades.

⁶ Stadter (1989) pp. liii-liv karakteriserer ham som "a conscious stylist who shaped his language with care and subtlety".

⁷ Strasburger (1939) sp. 179 skriver (i forbindelse med beretningen om hendes mord på sin medhustru Kleopatra og dennes nyfødte datter) generelt om kildematerialet, at det i højere grad er anekdotisk end historisk. Olympias' personlighed bevirker ifølge Strasburger, at man må forvente lidt af hvert fra hendes side, men på trods af det store kildemateriale til Philip og Alexander vurderer han størstedelen af oplysningerne om Olympias som værende af mindre værdi. Først med Hieronymos fra Kardia og historieskrivningen omkring diadocherne anser han kildegrundlaget for solidt. Selv om Plutarch til andre portrætter trækker på Hieronymos, er dette dog ikke tilfældet med Alexander og oplysningerne om Olympias.

⁸ Carney (1987) og (1993) kritiserer gennemgående moderne forskere for at have overtaget de antikke kilders negative syn på Olympias i behandlingen af hende.

forbindelse vil også Plutarchs egen opfattelse af Olympias-skikkelsen og det mytiske grundlag blive diskuteret (4.4).

Mange forskere har forsøgt at blotlægge en historisk kerne omkring Olympias-skikkelsen, men dette er, som også anført i afsnit 1, ikke hensigten her, hvor det er Plutarchs fremstilling, der er til vurdering.⁹

4. ANALYSE OG DISKUSSION AF §§1-3

4.1 §1: BIOGRAFI-GENREN, PLUTARCHS METODE OG DENS BETYDNING FOR §§2-3

Selv om fokus i denne fremstilling ikke er på Plutarchs genre og metode, men på Olympias-skikkelsen, finder jeg det væsentligt kort at overveje, hvilken betydning oplysningerne i §1 har for skildringen i §§2-3.

Indledningen i §1 er generel og kan således siges også at gælde hans øvrige dobbelt-portrætter, hvad angår begrundelse af materialevalg og metode.¹⁰ Ikke alt fortælles (μη πάντα μηδὲ καθ' ἑκάστον ἐξηιργασμένως (1.1)), men meget sammendrages (ἐπιτέμνοντες τὰ πλεῖστα (1.1)), idet små detaljer (πρῶγμα βραχύ (1.2)) ofte afslører mere om en persons karakter end store heltegerninger og militære bedrifter, som han overlader til historikerne (ἐτέροις) at beskrive (1.3).

Plutarch skriver således ikke ἱστορίας, men βίους (1.2). Og sigtet er, som nævnt ovenfor, ikke en beskrivelse af begivenheders kronologi og logiske sammenhæng, men etisk. Nøgleordene for Plutarchs interesse som biograf er derfor δήλωσις ἀρετῆς ἢ κακίας; ἔμφασις ἥθους (1.2 – sidstnævnte står i teksten i akk.) og τὰ τῆς ψυχῆς σημεία (1.3).

§1's redegørelse involverer tre grupper: historikerne, Plutarch selv (i.e. biografi-genren) og læserne. Det er sidstnævnte, Plutarch henvender sig til for at få metodisk anerkendelse (παραιτησόμεθα τοὺς ἀναγινώσκοντας ... μη συκοφαντεῖν (1.1)), men herigennem kritiseres implicit historieskrivningen, som han bevidst distancerer sig fra.

⁹ En stor del af Plutarchs materiale er jo netop anekdotisk / mytisk, især i §§2-3. Olympias' senere karriere tillader i højere grad en sådan undersøgelse.

¹⁰ Den første del af §1.1 introducerer dog dobbelt-biografiens to hovedpersoner. Ifølge Hamilton (1969) p. xxxviii er Plutarchs tilkendegivelse af sit mål med biografierne her i §1 den tydeligste. Men også andre steder omtales hans modsætningsforhold til den gængse historieskrivning, f.eks. §75.5, *Nikias* 1 og *Galba* 2.3.

Et centralt begreb for Plutarchs βίοι παράλληλοι (således benævner han selv sine dobbelt-biografier flere steder)¹¹ er "sammenligning" – σύγκρισις, der er gældende på flere niveauer (og selvfølgelig også rummer muligheden for modstilling). Overordnet stilles to mænd, en græsk og en romersk, jo over for hinanden, i mange tilfælde med en afsluttende særskilt sammenligning, hvilket dog ikke er tilfældet med Alexander & Cæsar.¹² Men også inde i de pågældende biografier sammenlignes hovedpersonen ofte med andre personer, og fænomenet kan følges helt ned i sprogets hyppige μέν – δέ-konstruktioner.

Som led i sit metodeforsvar anvender Plutarch en mindre σύγκρισις i form af en maler-analogi (1.3). Portrætmalere afbilder udelukkende ud fra ansigtet den pågældendes karakter (τὸ ἦθος), og det samme burde således også være en forfatter (i.e. biograf) tilladt.

Plutarchs etiske mål udmønter sig i en interesse for den portrætterede person som menneske, og han ser det som sin opgave at bibringe læseren en opbyggelig oplevelse.¹³ Det, at Plutarch på denne måde anvender sit kildemateriale så bevidst, gør det også nødvendigt hele tiden at overveje, hvad funktionen af de enkelte afsnit er i forhold til det overordnede formål og sigte.¹⁴ Selv om mange af anekdoterne kan læses for sig, indgår de samtidig som brikker i det større puslespil.¹⁵

Resultatet er således, at fremstillingen i §§2-3 nødvendigvis må ses i en større sammenhæng og skal forstås som et led i den etiske beskrivelse af mennesket Alexander. §§2-3's mytiske fremstilling skal derfor vurderes på denne måde, og hænger tydeligst sammen med temaet "Alexanders guddommelige herkomst", der løber som en rød tråd igennem hele biografien. Som det vil blive klart, er netop disse to paragraffer set i lyset af §1's oplysninger uhyre vigtige for resten af skildringen.

¹¹ I §1.1 anvender han βιβλίον i betydningen "dobbeltportræt".

¹² Mange forskere mener, at det skyldes, at sammenligningen er gået tabt i overleveringen, men ikke alle dobbelt-biografier er dog nødvendigvis blevet afsluttet på denne måde, jvf. Hamilton (1969) p. xxxiv angående diskussionen.

¹³ Mindre enheder i biografien kan dog også have andre formål, f.eks. at oplyse om et emne, jvf. §§2.7-8's lille digression om Dionysos-kulten.

¹⁴ Hamilton (1969) p. xlvii vurderer dog, at dette faktum ikke gør Plutarch ukritisk over for sit kildemateriale. Han skriver endvidere p. xl om Plutarchs metode: "The portrait of Alexander is built up in several different ways, for Plutarch is too good an artist to rely on any single method." Denne *variatio*, såvel indholdsmæssigt som sprogligt, er som nævnt et af Plutarchs kendetegn.

¹⁵ Jvf. Hamilton (1969) p. xl. Stadter (1989) pp. li-lii angiver desuden en række nyttige, generelle pointer, som man bør være sig bevidst under læsningen af Plutarchs *vitae*.

4.2 §§2-3: OLYMPIAS-SKIKKElsen OG DEN MYTISKE FREMSTILLING

I den følgende gennemgang af §§2-3 (beskrivelsen af Olympias udgøres især af §§2.2-3.4) vil centrale ord og passager blive fremhævet.

Strukturen i tekststykket bestemmes, efter gennemgangen af Alexanders genealogi, af de varsler og mytiske begivenheder, der indtræder i forbindelse med drengens undfangelse og fødsel. I forbindelse med brylluppet har både Olympias og Philip henholdsvis en oplevelse og en drøm, der må tolkes som to sider af samme varsel. Philip får efterfølgende tydet sin drøm af Aristander.

Herpå følger en ny mytisk omstændighed – Philips opdagelse af slangen i Olympias' seng. I denne forbindelse angiver Plutarch flere forklaringer. Philip reagerer ved dels at trække sig tilbage fra samværet med sin hustru, dels at sende bud til oraklet i Delphi for at få at vide, hvad det er for en slange. Han får sit orakelsvar, men straffes samtidig for at have set på Ammon. Efter at have angivet to forskellige versioner angående Olympias' syn på Alexanders guddommelighed, skildrer Plutarch drengens fødsel, der ledsages af to varsler: Artemis-templets brand og Philips tre sejre. Også dette sidste varsel tydes af Philips sandsigere.¹⁶

Et usædvanligt træk ved ægteskabet mellem Philip og Olympias er, at Philip ifølge Plutarch gifter sig af kærlighed (ἐρασθήναι – 2.2). At der også har været stærke politiske motiver,¹⁷ kan der ikke være tvivl om, men Plutarch fremhæver kærligheden, måske for på det dramatiske plan at gøre kontrasten mellem Philips kærlighed før og efter episoden med slangen større.¹⁸ Olympias' følelser melder Plutarch intet om. Deres møde sker under indvielsen i Kabeiroi-mysterierne på Samothrake.¹⁹

Før bryllupsnatten har Olympias en vision. Plutarch anvender verbet ἔδοξε (2.3) for at angive det overnaturlige (uvirkelige) i oplevelsen. Tordenkilen, der slår ned i hendes mave, er Zeus' attribut, men ingen guder nævnes i forbindelse med visionen, der heller ikke tolkes af Philips lokale

¹⁶ Med §3 slutter skildringen af den mytiske baggrund, idet §4 indleder en beskrivelse af Alexanders udseende, væsen og barndom.

¹⁷ Jvf. Carney (1987) p. 41.

¹⁸ Grundet det makedonske polygami omkring kongen skal man som moderne læser passe på ikke at se Olympias som Philips eneste hustru og tro, at det senere bryllup med Kleopatra betyder skilsmisse for Olympias, jvf. bl.a. Carney (1987) p. 41. Carney fremhæver p. 40, at en kongelig hustrus position fuldstændig afhang af hendes afkom. Olympias' skæbne og magtposition hænger således tæt sammen med Alexanders, og Kleopatra udgør en mulig trussel mod denne position.

¹⁹ Disse mysterier omkring Kabeiroi-guderne, på græsk ofte benævnt Θεοὶ Μεγάλοι (sandsynligvis semitiske guder, jvf. det semitiske *kbir* – "stor" (Graf (1999) sp. 124), f.eks. Genesis 6.4's *giborim*) har den initiativiske karakter tilfælles med Dionysos-kulten og de orphiske riter. Graf (sp. 124) omtaler en mulig sammenhæng med Dionysos-Sabazios (jvf. senere i dette afsnit). Disse guder, som vi ved meget lidt om, er kendetegnet ved lokale kulturer, hvoraf Samothrake er den mest kendte lokalitet. Mysterierne her rangerede som nr. to, hvad angår prestige, i forhold til de eleusinske mysterier. Herodot 2.51.2 omtaler riterne som ὄργια, i.e. initiativiske.

sandsigere (οἱ μάντεις). Derfor er denne vision særlig åben for læserens egne tolkninger. Det synes naturligt, at et nedslag af en tordenkile ledsages af megen ild, men hertil kommer, at ilden desuden er det kraftigste billede på ånd / guddommelig kraft, jvf. f.eks. Demophoons forsøgte initiation i den homeriske *Demeter-hymne*.²⁰ Om visionen er selve undfangelsen eller blot et varsel herom er ikke til at afgøre med sikkerhed, men Philips efterfølgende drøm taget i betragtning, er det sandsynligt, at det første er tilfældet.

Philips drøm (ὄναρ – 2.4) efter brylluppet tolkes af sandsigeren Aristander,²¹ der kan oplyse, at Olympias er gravid, og at hun vil κύειν παῖδα θυμοειδῆ καὶ λεοντώδη τὴν φύσιν (2.5). μέν-δέ-konstruktionen i 2.3-4 angiver, at de to syner er to sider af samme sag. Og adjektiverne, der bruges om Alexander, peger frem mod den implicitte σύγκριστις af ham som en hero, idet også Herakles og Achilleus traditionelt besidder løve-egenskaber.²²

Den anden, og hos Plutarch kraftigst betonedede, indikation af, at Olympias er en kvinde, som er favoriseret af guderne, indtræder i form af scenen med slangen. Betegnelsen for væsenet er δράκων (2.6), hvilket adskiller dette væsen fra de slanger – ὄφεις, Olympias håndterer under de dionysiske riter,²³ og participierne κοιμωμένης, συνούσης (2.6 – begge om Olympias) og συνευναζόμενον (3.2 om guden) viser, at der er tale om seksuelt samkvem Olympias og slangen imellem.

Omtalen af hændelsen i 2.6 afslører ikke, at Philip er agenten for ὄφθη – dette bliver først klart i 3.2 i forbindelse med det delphiske orakels svar: Philip vil miste det øje, hvormed han har overværet (egtl. udspioneret – κατώπτευσεν), hvad der viser sig at være samværet mellem Olympias og Zeus–Ammon ἐν μορφῇ δράκοντος.²⁴ Derfor skal han ifølge oraklet vise denne gud særlig opmærksomhed – κελεύοντος Ἄμμωνι θύειν καὶ σέβεσθαι μάλιστα τοῦτον τὸν θεόν (3.2).

²⁰ En mytisk parallel er Dionysos' moder Semele, der ligefrem omkommer i Zeus' ild. Ilden, der breder sig overalt og derefter udslukkes (εἶτα ῥηγνύμενον εἰς φλόγας πάντη φερομένης διαλυθῆναι – 2.3), kan også tolkes som et billede på Alexanders korte, men 'kraftige' liv.

²¹ Denne sandsiger følger Alexander på hans krigstog og er karakteriseret ved, at han altid, som det også er tilfældet her i modsætning til de øvrige sandsigere, tolker varslene positivt. Hans oprindelsessted, Telmessos, og dettes sandsigere nævnes hos Herodot 1.78. Jvf. også Hamilton (1969) p. 4.

²² Jvf. f.eks. *Od.* 11.267 og *Hes. Th.* 1007 (begge steder anvendes akk. θυμολέοντα). Drømmen må også have mindet Plutarchs læsere om Perikles' moders løve-drøm, jvf. Herodot 6.131 og *Plut. Perikles.* 3.2.

²³ Det er fristende ud fra ordvalget at antage, at Plutarch ikke identificerer disse med hinanden og derfor ikke antager forklaringen om Dionysos-kulten som den rigtige, men en sådan antagelse er for usikker. Jvf. bemærkningerne til oversættelsen, afsnit 2.2.

²⁴ Teksten nævner i denne forbindelse kun Ἄμμων, men denne gud, som allerede hos Pindar (*Pyth.* 4.16) identificeres med Zeus var for Plutarchs læsere lig Zeus–Ammon. Dette viser også visionen med tordenkilen, og det bliver klart senere i biografien efter besøget i Siwah-oasen (§§26-27ff.). Ammon var således kendt i Grækenland længe før Alexanders besøg hos oraklet.

Hamilton tolker slangen som Dionysos, idet han afviser, at slangen før Alexanders besøg hos Ammon-oraklet skulle være blevet associeret med Ammon.²⁵ Han overser imidlertid identifikationen mellem Ammon og Zeus. Slange-skikkelsen er ikke fremmed for sidstnævnte gud, der også har et ktonisk aspekt.²⁶ Olympias har ikke seksuel omgang med flere forskellige guder, og på trods af tilstedeværelsen af slanger i Dionysos-kulten, peger flere tegn på Zeus–Ammon som hendes guddommelige elsker: tordenkile-visionen, det delphiske orakels svar og Olympias nævnelse af Hera (3.4).²⁷

Det indebærer ikke, at der hos Plutarch ikke er plads til forklaringen om Olympias' tamme slanger. Men Dionysos i skikkelse af en slange synes det ikke at kunne være, medmindre man som moderne forsker kombinerer Plutarchs to (i biografien adskilte) forklaringer i form af guden i slange-skikkelse og de tamme kult-slanger.²⁸

Denne mere rationelle forklaring udgøres af §§2.7-9 og ender i en meget lille digression om Dionysos-kulten i Nord-Grækenland (jvf. bemærkningerne til oversættelsen). Slangens tilstedeværelse kan på denne måde forklares ud fra den dionysiske kults store udbredelse og dybe rødder i denne egn, idet Olympias er kendt for at være særlig ivrig tilhænger af kulten og omgive sig med store, tamme slanger.²⁹

I digressionen sidestilles orphiske og dionysiske riter, men kult-beskrivelsen er tydeligt af Dionysos-kult.³⁰ Et billede, som muligvis svarer til kultens udseende i Makedonien også på Olympias' tid, finder man i Euripides' *Bacchae* (skrevet i ca. 407/6 f.v.t.).³¹ Håndteringen af slanger er typisk for denne orgiastiske kult,³² og Dionysos kan, som Hamilton bemærker (jvf. diskussionen ovenfor), også selv optræde i slangeskikkelse.³³

²⁵ Hamilton (1969) ad 2.6 (p. 5). Han går i sin kommentar i øvrigt meget hurtigt hen over denne episode.

²⁶ Jvf. Braun (1952) p. 142.

²⁷ Hertil kommer Zeus' hang til at gøre dødelige kvinder gravide.

²⁸ Plutarch angiver ikke klart, hvilken forklaring han selv foretrækker (jvf. også analysens afsnit 4.4), men accepterer blot, at der er tale om en hændelse, som involverer en slange i Olympias' seng, og fremfører derpå to muligheder.

²⁹ Dette nævner også bl.a. Cicero *De div.* 2.135. O'Brien (1992) p. 14 beviser kultens dybe rødder særligt i Makedonien og dens indlemmelse i det makedonske kongehus via arkæologiske kilder i form af grav- og møntfund.

³⁰ Dette kan skyldes hellenistiske synkretistiske tendenser til at koble mysteriekulter sammen. Jvf. også Burkert (1987) p. 87. Orpheus og Dionysos har f.eks. sønderrivelsen tilfælles.

³¹ Jvf. Dodds (1951) p. 275 angående muligheden af, at Euripides har været vidne til de makedonske forhold. Plutarchs kultbeskrivelser stemmer godt overens med det billede af Dionysos, der fremstilles her (snarere end fremstillingen af guden i Aristophanes' *Ranae*). I Alexander-biografien citerer Kallisthenes §53.4 *Bacchae*.

³² Jvf. Eurip. *Bacch.* 101ff. (δράκόντων), 698 (ὄφεσι) og 768 (δράκοντες). Især efter Euripides' tragedie er dette ifølge Dodds blevet et typisk kultræk, jvf. Dodds (1951) p. 275. Men han tilføjer, at kun deltagerne i den mere 'primitive' Dionysos-Sabazios-kult og i kulten i Makedonien sandsynligvis har håndteret levende slanger rituelt (i klassisk tid). For en udbygget beretning om de tamme slanger i Makedonien og Olympias, cf. Lukian *Alex.* 7.

³³ Jvf. Eurip. *Bacch.* 1017-18 (δράκων). Tendensen synes således at være, at δράκων i hvert fald anvendes, når der er tale om en gud i slangeskikkelse.

Plutarch skriver, at disse slanger ἐξέπληττον τοὺς ἄνδρας, og angiver hermed den skrækindjagende virkning, den orgiastiske Dionysos-kults tilhængere, der sædvanligvis var kvinder, må have haft på mændene i samfundet. Philips reaktion på synet af hustruen og slangen er således rædsel, der resulterer i μηδὲ φοιτᾶν ἔτι πολλάκις παρ' αὐτήν (2.6).

Plutarch angiver to mulige årsager til denne afholdenhed: Enten frygter Philip sin hustrus magiske kræfter, eller også vælger han af religiøse grunde at vige pladsen i sin hustrus seng for det højere væsen (egtl. mægtigere – κρείττονι; og man skal tænke på, at komparativen skal ses i forhold til Philips status som konge!). Tekstens græske ord for sidstnævnte handling er ἀφοσιούμενον, der betyder at distancere sig fra noget af religiøse årsager.³⁴

Sammenfattende kan man sige, at Plutarch i §§2-3 først og fremmest karakteriserer Olympias som en vild kvinde – hun hengiver sig mere til riterne end de andre kvinder og på en måde, der er βαρβαρικώτερον (2.9), dvs. fremmed og uciviliseret for den velansete græske kvinde (Men hun er jo også fra Epiros!). Og i kraft af, at Dionysos-kulten i forvejen kan betegnes som uciviliseret, giver det billedet af Olympias' utæmmelighed en endnu kraftigere betoning. Mændene, hendes egen ægtemand inklusive, er bange for hende, og det med god grund, for hun omgås guder på meget nært hold. Ud over denne karakteristik lader Plutarch ikke hendes personlighed træde frem i særlig grad, idet personen Olympias falder i eet med de mytiske beskrivelser. Frem for alt skyldes hendes tilstedeværelse rollen som Alexanders moder, og hele den mytiske beskrivelse har også til formål at karakterisere ham i biografien (jvf. næste afsnit 4.3).

Snarere, på dette tidlige tidspunkt, end at være den magtfulde og stærke Olympias, som hun bliver senere, beskrives hun som et redskab i forbindelse med undfangelsen og fødslen af Alexander. Hendes reaktion på fødslen hører vi ikke noget til – kun Philips glæde beskrives (3.5). Men at hun er stærk, selvrådig og besidder en vildskab, lader skildringen i §§2-3 os ikke i tvivl om, hvorfor denne introduktion danner en passende baggrund for de senere beskrivelser af hende i Alexander-biografien.

Plutarch er ikke den eneste antikke kilde, der forbinder Olympias med Dionysos-kulten, men han er den eneste, der gør det så grundigt.³⁵ Og som Hamilton (1969) gør opmærksom på, lader disse

³⁴ LSJ s.v. ἀφοσιόω: "purify from guilt or pollution, eschew on religious grounds, hold in abomination". Det er vigtigt at pointere, at dette syn ikke er en drøm, som Philips første vision angående løve-seglet. Nogle oversættere, bl.a. Ullmann, oversætter τὸ φάσμα i 3.1 med ord som "drømmesyn", men orakel-svaret er en tydning af selve synet af slangen i sengen, ikke den drøm Philip har, og som Aristander jo allerede har tolket for ham.

³⁵ Bl.a. Strasburger (1939) sp. 179 angiver de andre kilder i denne forbindelse til at være: Duris FGrH 76 F. 52 = Ath. 13, 560 f; Ath. 14, 659 f. Vigtigst er sidstnævnte, der udgør et af de meget omdiskuterede breve mellem Olympias og Alexander, hvorfor ægtheden må regnes for temmelig usikker, jvf. Carney (1987) p. 49. Men ingen af de to kilder skriver direkte, at Olympias skulle være særlig hengivet til Dionysos-kulten. Den første nævner hende gå i krig som en

andre kilder os ikke undersøge Plutarchs fremstilling nærmere: "Much of what Plutarch tells us about Alexander's early life is to be found nowhere else, and its authenticity cannot be checked." Han skriver dog sammesteds: "There is, however, no reason to doubt that Olympias was a savage and passionate woman – her later career confirms this – or that she was a devotee of ecstatic rites."³⁶

Generelt kan man sige om de antikke kilder til Olympias-skikkelsen, at de er negativt indstillede over for hende, i større eller mindre grad. En forklaring på denne negative behandling kan være, at der er tale om en kvinde, som er usædvanligt magtfuld og fremtrædende i det politiske liv. Olympias træder uden for det antikke, og også i Makedonien græsk inspirerede, kvindeideal, og som sådan anses hun for at opføre sig upassende,³⁷ selv om hun i virkeligheden ikke opfører sig meget anderledes end de makedonske adelige mænd på det tidspunkt. Dette stemmer i hvert fald godt overens med Plutarchs beskrivelse i §2 af Olympias' intimiderende virkning på mænd.

Spørgsmålet angående Dionysos-kulten er i denne forbindelse, hvorvidt Olympias' fremtrædende rolle har genereret historier om hendes tøjlesløshed i forbindelse med dionysiske riter,³⁸ eller tilknytningen til Dionysos-kulten er primær og blot fremhæves som endnu et eksempel på hendes vildskab. Men en sådan jagt på 'en historisk Olympias' synes, i hvert fald hvad disse aspekter af hendes liv angår, umulig, og vi må lade os nøje med at konstatere, at skikkelsen i *antikkens fremstillinger* har været tilknyttet Dionysos-kulten, hvilket stemmer overens med den tidligere omtalte store udbredelse af kulten netop i Nord-Grækenland. Det vigtigste spørgsmål i denne sammenhæng er også, hvad Plutarchs mål med Olympias-skildringen er.

Carney, der har arbejdet meget med Olympias-skikkelsen, kritiserer den moderne forskning for kritikløst at have overtaget antikkens negative syn på denne kvinde. F.eks. skriver Tarn: "It is probably safe to say that he [i.e. Alexander] never cared for any woman except his terrible mother ..."³⁹ Men Carney skriver rammende: "Disallowing the most blatantly hostile remarks of the sources, it seems fair to say that Olympias was an unusually determined person, vengeful, ruthless,

bacchant (ἐν ᾗ τὴν μὲν βακχικώτερον μετὰ τυμπάνων προελθεῖν (ed. Kaibel)), mens den anden beskriver en kok, som kender landets riter, hvoriblandt de dionysiske nævnes, og Olympias' kendskab hertil (οὗτος γὰρ οἶδε τὰ ἱερά σου τὰ πατρώα πάντα ὃν τρόπον θύεται καὶ τὰ ἀργαδιαστικά καὶ τὰ Βακχικά, ὅσα τε Ὀλυμπιάς προθύεται οὗτος οἶδεν (ed. Kaibel)).

³⁶ Begge: Hamilton (1969) pp. lxiv-lxv. At Plutarch ingen specifikke kildehenvisninger giver til disse hændelser omkring undfangelsen, kan skyldes, at historierne om Alexanders guddommelige herkomst var almindeligt udbredte. Oprindeligt har der måske været tale om hof-sladder. Historisk-metodisk må det dog pointeres, at spørgsmålet om historiernes autencitet står åbent.

³⁷ Jvf. f.eks. §68.5, der indikerer uvilligheden mod alt for magtfulde kvinder. En parallel til den romerske Livia-skikkelse synes oplagt i forbindelse med Olympias.

³⁸ Jvf. en middelalderlig parallel hos Carney (1987) p. 37.

³⁹ Tarn (1948) bd. 2, p. 326.

devoted to her son's success and her own, a better dynast than politician. This list of characteristics would suit her son nearly as well as Olympias herself. The mother, however, lacked the son's arena."⁴⁰

4.3 ALEXANDERS GUDDOMMELIGHED OG PLUTARCHS FORMÅL MED §§2-3

Der er desværre kun plads til at diskutere dette overordnede aspekt i Alexander-biografien meget kortfattet. Men emnet er relevant for diskussionen af Olympias-skikkelsen, fordi de mytiske beskrivelser af hende og undfangelsen og fødslen af Alexander betyder meget for den tråd, der løber igennem hele biografien, angående Alexanders guddommelighed og hans eventuelle insistens herpå. Som nævnt i indledningen er det vigtigt i en Plutarch-biografi at stille sig selv det spørgsmål, hvad den enkelte episodes formål er i forhold til skildringen af hovedpersonen.

Der er ingen tvivl om, at Olympias har haft stor betydning for Alexander, og O'Brien skriver herom: "The relationship between Alexander and his mother was an important, and to this day still is a mysterious, aspect of his life."⁴¹ Hos Plutarch er det i §§2-3, som vist, ikke så meget personen Olympias som Alexanders herkomst og fødsel, der lægges vægt på. Skildringen af varslene og slangen i moderens seng har til formål at give den (muligvis) guddommelige Alexander en (mulig) guddommelig baggrund.⁴²

§§2-3 er således tydeligt en karakteristik af Alexander. En anden vigtig oplysning er afstamningen, som Plutarch sædvanligvis indleder sine biografier med. Alexander nedstammer fra to heroer, på fædrene side fra Herakles (Ἡρακλείδης ἀπὸ Καράνου – 2.1) og på mødrene fra Aiakos (Αἰακίδης ἀπὸ Νεοπτολέμου). Aiakos' slægt tæller desuden Achilleus som medlem, hvilket har meget stor betydning for Alexander-skildringen, idet denne hero hele vejen igennem stilles op som en σύγκρισις, såvel af Alexander selv i handlingen som implicit af Plutarch i beskrivelserne.⁴³

⁴⁰ Carney (1987) p. 41.

⁴¹ O'Brien (1992) p. 12.

⁴² Carney (1987) p. 61, n. 68 skriver om Olympias' egen indstilling (jvf. også senere): "There is no way of knowing what Olympias' attitude toward Alexander's divine sonship might have been."

⁴³ Jvf. især Mossman (1995). Han skriver p. 209: "Achilles is the poetic paradigm of a hero, Alexander his real-life counterpart as well as his descendant." Mossmans teori er, at Plutarch i sin Alexander-fremstilling (men *ikke* i Cæsar-portrættet, jvf. p. 226) spiller på såvel den episke som tragiske tradition og anvender disse to traditionelle genrer til beskrivelse af henholdsvis Alexanders positive og negative karaktertræk, således at de to genrer (som indbyrdes danner en modsætning) skaber en 'ligevægt' i beskrivelsen, jvf. f.eks. pp. 212-13. Også Edmunds (1971) ser forholdet til de

Ud over de to allerede gennemgåede tegn på Alexanders guddommelig herkomst optræder også i forbindelse med hans fødsel flere begivenheder:⁴⁴ Artemis-templet i Ephesos brænder, hvilket meget sigende tolkes som συμφορὰν μεγάλην τῇ Ἀσίᾳ (3.7). Hertil kommer de i §3.8 omtalte tre sejre: Philips, hans væddeløbshests og hans general Parmenions, der alle tolkes som tegn på Alexanders uovervindelighed (τὸν παῖδα ... ἀνίκητον ἔσεσθαι – 3.9).⁴⁵

§§2-3 indeholder således temmelig mange indikationer på Alexanders herkomst og strålende fremtid. Hvad hans guddommelige fader angår, modsvares §§2-3 af episoden i §§26-27, som er den begivenhed, der i biografien tydeligst relaterer til skildringen af den mytiske herkomst.⁴⁶ Alexanders besøg hos Ammon-oraklet i Siwah-oasen i 332/1 f.v.t. er en bekræftelse heraf, og også for hans eget vedkommende lader hændelsen til at overbevise ham endeligt om eksistensen af sin guddommelige fader.⁴⁷ Plutarch angiver imidlertid (endnu en gang) flere muligheder, bl.a. i §27.8-9 en misforståelse fra Ammon-præstens side, der resulterer i, at han skulle have tiltalt Alexander som søn af Zeus.⁴⁸

I §§3.3-4 beskriver Plutarch to forskellige versioner af Olympias' reaktion over for Alexander angående hans guddommelige herkomst. Den første lader hende bekræfte Alexanders mistanke ved hemmeligt at fortælle ham τὸ περὶ τὴν τέκνωσιν ἀπόρρητον (3.3), mens hun ifølge den anden er afvisende over for sådanne udtalelser fra Alexanders side, som hun mener vil vække Heras misundelse, som Zeus' andre elskovseventyr.⁴⁹

Også Olympias' stærke hengivelse til Dionysos-kulten kan ses afspejlet hos Alexander, der hos Plutarch har en del forbindelser til denne gud, især i beskrivelserne af hans temperament og hang til druk.⁵⁰ τὸ θυμοειδές (jvf. adj. θυμοειδῆ i §2.5), som dels betegner en lidenskabelighed eller dynamik (f.eks. udmøntende sig i vrede), men som også i Plutarchs verdensbillede er en irrationel del af sjælen, der må styres af φρόνησις, er dermed et nøglebegreb i Alexander-beskrivelsen.⁵¹ Især

homeriske heroer som et undervurderet aspekt inden for forskningen i Alexanders religiøsitet, idet Alexander måler sig selv mod dem.

⁴⁴ Datoen sætter forskningen ca. til d. 20. juli 356 f.v.t., jvf. Hamilton (1969) p. 7.

⁴⁵ Denne karakteristik går igen flere steder i biografien. Her skal blot fremhæves §14.7, hvor det er Apollons delphiske præstinde, der giver en sådan beskrivelse af Alexander.

⁴⁶ Guddommeligheden er som nævnt et gennemgående og frem for alt omdiskuteret tema, men der er kun plads til her at fremhæve denne ene (og vigtigste) episode i forhold til §§2-3.

⁴⁷ Størstedelen af forskningen har nået en enighed om, at Alexanders apotheose-idé stammer fra Grækenland og således ikke skal ses som et tegn på orientaliseringstendensen hos ham.

⁴⁸ En del forskere skelner således mellem præstens hilsen og Alexanders spørgsmål til oraklet. De antikke kilder er meget uenige om Alexanders motiv til besøget.

⁴⁹ Jvf. også note 24.

⁵⁰ Jvf. Mossman (1995) p. 216.

⁵¹ Jvf. Hamilton (1969) pp. xxi og lxiii-lxiv. O'Brien (1992) beskriver det dionysiske som en integreret del af Alexanders udvikling.

svage sjæle – og kvinder – styres i højere grad af disse irrationelle drifter, ganske som det kan iagttages i skildringen af Olympias.

Plutarch angiver i dette tilfælde ikke, hvilken version af forklaringen på slangen han foretrækker. Hans overbevisning angående Alexanders guddommelighed fremgår heller ikke klart.⁵² Men hvis man i få ord skal søge at gøre rede for den meget store diskussion om Alexanders guddommelighed og Plutarchs indstilling hertil, er det afgørende at forstå, at der i Alexander-biografien er tale om, hvad man kan kalde flere niveauer af guddommelighed.

At Alexander skulle have to fædre, en dødelig og en guddommelig, er ikke fremmed for Plutarchs og grækernes tankegang – den græske kultur indeholder et væld af heroer, f.eks. Herakles, der anerkendte både sin dødelige (Amphitryon) og udødelige (Zeus) fader. Men disse heroer er ikke guder, på trods af, at de er halvt guddommelige. At Alexander derfor skulle insistere på i levende live at blive tilbedt som en gud, er et træk, græsk kultur ikke kan acceptere (i modsætning til f.eks. den ægyptiske, hvor farao helt naturligt er den jordiske udgave af solguden). Græske heroer tilbedes heller ikke før efter deres død, og hero-kulten adskiller sig også fra dyrkelsen af de olympiske guder i den rituelle praksis.

Læsningen af §§2-3 med beskrivelsen af Olympias støtter således opfattelsen af Alexander som værende af guddommelig herkomst, idet denne mytiske baggrund omhyggeligt (og i højere grad end de andre kendte antikke kilder) skildres af Plutarch. Men det er derimod mere vanskeligt at finde støtte for deifikationen i tekststykket. §§2-3 kan snarere siges at danne en mulig baggrund for denne deifikation, som måske tydeligst er udtrykt i proskynese-affæren.

Plutarch udviser igennem hele biografien en tendens til at indtage en apologetisk position i forhold til Alexanders negative karaktertræk og opfattelse af sig selv.⁵³ Men på trods heraf benægter han ikke skiftet til det negative hos Alexander (selv om han dog prøver at give en forklaring i §42.4), hvilket resulterer i en ambivalent holdning over for hovedpersonen.⁵⁴ Hvad guddommeligheden angår, synes Plutarch personligt at mene, at der er tale om en bevidst politisk strategi fra Alexanders side og udnyttelse af folks tro herpå.⁵⁵ Det vigtigste for Plutarch er

⁵² Hamilton (1969) p. 5 pointerer, at det ikke kan regnes for bevist, at Alexander troede på en guddommelig fader.

⁵³ Jvf. Hamilton (1969) p. lxii.

⁵⁴ Hamilton (1969) p. lxiv: "The Alexander of Plutarch is a many-sided character."

⁵⁵ Jvf. også Hamilton (1969) p. xli om §28. Plutarchs syn på Alexander er som erobrere, civilisator og en mand, der forener af den græske og 'barbariske' verden.

imidlertid, hvorvidt Alexander selv troede på det. Hvis myterne i §§2-3 derfor anvendes senere i biografien som støtte for deifikationen, er det mere sandsynligt, at det er af Alexander selv.⁵⁶

4.4 PLUTARCHS FORHOLD TIL OLYMPIAS OG DE MYTOLOGISKE ASPEKTER I §§2-3

Afsluttende vil jeg, i tråd med forrige afsnit, forsøge at klarlægge Plutarchs eget forhold dels til Olympias dels den mytiske fremstilling i §§2-3, hvilket, i sidstnævnte tilfælde, er vanskeligt.

Der er ingen tvivl om, at Alexanders guddommelighed er et fremherskende tema hele biografien igennem, og til isenesættelsen af dette er Olympias en nøgleperson, idet hun udgør leddet mellem de dødeliges verden og den guddommelige fader. Men der synes ikke at være nogen sympati at finde for kvinden hos Plutarch. Den apologetiske position, som han indtager i forhold til Alexander, omfatter bestemt ikke Olympias, og §9.5 er en klar tilkendegivelse af Plutarchs negative syn.⁵⁷ Le Corsu beskriver dette som et generelt træk ved hans biografier: "Il faut faire remarquer que jamais Plutarque ne se pose en défenseur des femmes."⁵⁸

Hun synes at repræsentere et menneske styret af τὸ θυμοειδές og uden den tøjlen af det irrationelle, som for Plutarch karakteriserer det ideelle menneske. Men det er vigtigt at huske på, at hun i biografien først og fremmest er heltens moder – især i §§2-3 har vi endnu ikke set nogle af de karaktertræk, som træder frem i hendes senere, aktive karriere.⁵⁹ Man ser heller ikke generelt hos Plutarch beskrivelser af kvinders udseende – højst fortælles det, at vedkommende er smuk, hvorfor den 'manglende' beskrivelse af Olympias er typisk for ham.

Forholdet til de orgiastiske kulturer, Olympias er repræsentant for, indikeres i teksten som værende en smule anstrengt, idet kult-beskrivelserne sker i form af adjektiver, der implicerer noget overdrevent, jvf. κατακόροις og περιέργοις i §2.8. Også ἱερουργίαις, som disse lægger sig til, kan

⁵⁶ Et tegn på, at Alexander mente, at han var en gud, findes muligvis i §4.3 hvor Plutarch fortæller, at han afbildes af Apelles med en tordenkile – <αὐ>τὸν κεραυνοφόρον. Hertil kommer de arkæologiske fund i form af mønter, hvor han afbildes med bukkehorn, Ammons attribut. Men disse tiltag kan også tolkes som udelukkende politiske.

⁵⁷ Også §10.1 udtrykker dette, dog i mindre grad. Carney (1993) p. 29 vurderer dog omtalen i *Moralia* 141b-c, 243d og 799e som mere positiv. Men der ingen tvivl om, at Olympias ikke passer med Plutarchs gængse græske kvindeideal, som frem for alt er karakteriseret ved en hustrus hengivelse til og indordning under sin ægtemand (jvf. Le Corsu (1981) pp. 271 og 274).

⁵⁸ Le Corsu (1981) p. 272.

⁵⁹ Le Corsu (1981) pp. 99ff. gennemgår Plutarchs beskrivelser af sine hovedpersoners mødre i biografierne. Et træk, han misbilliger, er overdreven kærlighed mellem moder og søn (jvf. p. 272), hvilket der for ham må være tale om i Olympias' og Alexanders tilfælde.

betegne overdrevne riter.⁶⁰ Komparativen βαρβαρικώτερον (2.9) indebærer, at de andre kvinder i Dionysos-kulten også karakteriseres ved dette adjektiv, om end i mindre grad end Olympias.

Dette betyder ikke, at Plutarch var modstander af religion – tværtimod er der tale om et meget religiøst menneske, hvilket også ses af hans livsvarige præsteskab i Delphi og den store interesse herfor i hans forfatterskab. Dette er digressionen om Dionysos-kult i §2 med alle dens detaljer et godt bevis på. Grunden skal snarere søges i hans tilknytning til Apollon og den etablerede statsreligion. Set fra denne synsvinkel er det forståeligt, at de orgiastiske kulturer må synes tøjlesløse og overdrevne (repræsenterende τὸ θυμοειδές) og som en opløsning af alt etableret.

Hvad Plutarchs forhold til sin egen mytefremstilling angår, skal der her kun fremføres en kort bemærkning, idet det er interessant (men vanskeligt) at se på de udtryk, hvormed han præsenterer disse. Det kan udelukkende skyldes Plutarchs reference til sine kilder, men det er dog en overvejelse værd, om ikke λέγεται (2.2), λέγουσιν (2.6) og ἕτερος ... λόγος (2.7) muligvis indikerer en afstandtagen til de mytiske fremstillinger, især set i lyset af hans afstandtagen til Alexanders mulige tro på sin egen guddommelighed. Også οὐ μὴν ἄλλὰ i §3.1, som bryder den sædvanlige partikelbrug (jvf. indledningens afsnit 3.1), synes at angive en skepsis.⁶¹ Men det kan ikke bevises, kun sandsynliggøres. Set i forhold til f.eks. §2.1's sikre angivelse af Alexanders afstamning (τῶν πάντων πεπιστευμένων ἐστὶ) og partikelvalget i §3.5 (δ'οὖν, der indikerer, at der (i det mindste) nu kommer et faktum, jvf. Denniston pp. 463-64) synes der i hvert fald at være en smule usikkerhed fra Plutarchs side impliceret.

Generelt kan det siges, at Plutarch anvender myter i stor udstrækning i hele sit forfatterskab, ikke mindst i Moralia. I Alexander-biografien, hvor varsler spiller en stor rolle, angiver han mange sådanne, som ikke findes i andre antikke kilder. Især mod slutningen af Alexanders liv optæder der mange. Brenk skriver om deres funktion og Plutarchs eget formål hermed: "Undoubtedly Plutarch justified them [i.e. disse mange varsler i Alexander-biografien] on the grounds that they illuminated the mind of the hero, but also he desired to prove the fact of divination."⁶² Der er i hvert fald ingen tvivl om, at Plutarch ikke tager afstand fra religionens overbevisning om, at varsler og såkaldt overnaturlige hændelser er en eksisterende del af menneskelivet.

⁶⁰ Hamilton (1969) ad 2.8.

⁶¹ Jvf. Hamilton (1969) ad loc. (p. 6).

⁶² Brenk (1977) p. 201.

BIBLIOGRAFI (REFEREREDE OG CITEREDE VÆRKER)

TEKSTUDGAVER:

Plutarch: *Vitae Parallelae* edd. Lindskog & Ziegler (Teubner), 2. af Ziegler rev. udg., Leipzig 1968.

LITTERATUR:

Braun, E. (1952): "Eine Alexanderlegende" pp. 139-45 i *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien* 39.

Brenk, F.E. (1977): *In Mist Apparelled – Religious Themes in Plutarch's Moralia and Lives*, Leiden.

Burkert, W. (1987): *Ancient Mystery Cults*, Cambridge Mass. & London.

Carney, E.D. (1987): "Olympias" pp. 35-62 i *Ancient Society* 18.

Carney, E.D. (1993): "Olympias and the Image of the Virago" pp. 29-55 i *Phoenix* 47.1.

Dodds, E.R. (1951): *The Greeks and the Irrational* (Appendix 1: Maenadism), Berkeley & Los Angeles.

Edmunds, L. (1971): "The Religiosity of Alexander" pp. 363-91 i *Greek, Roman and Byzantine Studies* 12.

Graf, F. (1999): "Kabeiroi" sp. 123-27 i *Der Neue Pauly* bd. 6, Stuttgart.

Hamilton, J.R. (1969): *Plutarch: Alexander – A Commentary*, Oxford.

Le Corsu, F. (1981): *Plutarque et les femmes dans les Vies Paralleles*, Paris.

Mossman, J.M. (1995): "Tragedy and Epic in Plutarch's *Alexander*" pp. 209-28 i *Essays on Plutarch*, ed. B. Scardigli, Oxford 1995.

O'Brien, J.M. (1992): *Alexander the Great – The Invisible Enemy: A Biography*, London & New York.

Stadter, Ph.A. (1989): *A Commentary on Plutarch's Pericles*, London.

Strasburger, H. (1939): "Olympias 5)" spalte 177-82 i *RE* bd. 18, Stuttgart.

Strobach, A. (1997): *Plutarch und die Sprachen – Ein Beitrag zur Fremdsprachenproblematik in der Antike*, Stuttgart.

Tarn, W.W. (1948): *Alexander the Great I-II*, Cambridge.

Følgende værk har beklageligvis været utilgængeligt:

Macurdy, G.H.: *Hellenistic Queens*, Baltimore 1932.